

"Україна молода" 17.09.2019

Вогні і вогнища великих міст: вийшов український переклад книжки професора Річарда Флорида «Криза урбанізму»

Українські видавництва усе частіше йдуть "у ногу з часом": книжка "The New Urban Crisis" американсько-канадського професора Річарда Флорида вийшла у 2017-му у США, а вже в липні 2019 переклад її під назвою "Криза урбанізму" (К., "Наш формат", 2019) стоїть на полицях книгарень, і український читач може дізнатися про проблеми американських міст майже одночасно з американським читачем!

У книжці зібрані монблани даних про причини і наслідки "нової урбаністичної кризи" (звичайно, мова йде майже виключно про США). Нова криза американських міст і агломерацій, яка розгортається протягом останніх 10-20 років, багато чим відрізняється від попередньої кризи міст, кризи 60-х-70-х років. *"Попередня криза була зумовлена тим, що міста були покинуті і втратили свої економічні функції. Сформовані деіндустріалізацією і переселенням білошкірих у передмістя, ці міста мали цікавий феномен - спустошені центри".* Зараз багато таких раніше "спустошених" центрів міст вже заселені представниками "креативного класу" - людьми з гарною освітою і високими доходами, які переселяються з передмість і формують у міських центрах

ексклюзивні кластери. В той же час для бідніших верств міського населення ціни на житло стають непідйомними, і вони мусять або переселятися в передмістя (які, відповідно, бідніють), або в окремі бідні райони міст. Це якраз і є "нова криза", і назви розділів виразно показують проблематику дослідження, наприклад, "Урбанізм, де переможець отримує все", "Нерівність іст", "Місто еліт", "Криза Передмість".

Найбільш виразно нова криза проявляється у відновлених міських центрах "зіркових" міст - таких як Нью-Йорк, Сан-Франциско, Лос-Анжелес, але вона захопила і інші великі міста і агломерації США. Основні її риси - нерівність, економічна і расова сегрегація, зростаючі ціни на житло, укорінена бідність великих груп населення - стають такими ж звичними для передмість, як і для міст. Одна з причин - "забезпечені люди, які живуть у невеликій кількості успішних міст та у ще меншій кількості успішних районів у цих містах, захоплюють непропорційно велику частку економічних переваг для себе і своїх нащадків".

Економічні переваги великих міст і агломерацій створюють три "Т": технології, таланти і толерантність, зібрані разом у тісному міському просторі. Завдяки ним розквітають дослідницькі центри, університети, фінансовий сектор, засновуються стартапи. Лідером по рівню доходів стає "креативний клас", до якого відносяться працівники комп'ютерних спеціальностей, бізнесу і фінансів, архітектори і менеджери, а також дизайнери, митці, журналісти. Річард Флорида описав цей креативний клас у своїй книжці 2002 року, український переклад якої видавництво "Наш формат" опублікувало у 2018 році під назвою "*Homo creativus. Як новий клас завойовує світ*". Великі міста є саме тим середовищем, де *Homo creativus* є найбільш ефективним.

Проблемою стає те, що постійно зростає різниця між доходами креативного класу і доходами робітничого класу і класу обслуговування. Доходів класу обслуговування вже не вистачає на те, щоб жити у місті, яке цей клас обслуговує! Це призводить до конфліктів. "*Навесні 2014 року протести охопили Окленд: люди оточили приватні автобуси, що перевозили працівників високотехнологічних компаній з їхніх будинків у джентрифікованому центрі міста на роботу в корпоративні корпуси Кремнієвої долини. "Ви не невинні жертви, - йшлося у листівках, які роздавали пасажиром автобусів. - Ви живете у комфорті, що оточений біднотою, безпритульними і смертю, не помічаючи нічого навколо і тонучи у купі баксів та успіху"*. (Окленд - місто на березі затоки Сан-Франциско - ВТ).

Розділ "Криза глобальної урбанізації" розглядає проблеми у глобальному вимірі. "*На сьогодні у світі завершилася лише одна хвиля урбанізації - у розвинених країнах, де понад 85 % людей мешкають у містах. Залишилися дві інші хвилі - урбанізація Китаю, і не така вже й далека урбанізація Африки та решти Азії"*. Питання у тому, чи принесуть ці хвилі розвиток, прогрес і зростання якості життя, чи створять ще більшу бідність? Адже й зараз понад 840 мільйонів людей живуть у найбільш бідних міських нетрях. Втім, Р.Флорида вважає, що міста дають певні перспективи навіть мешканцям *slam-cities*, фавел і бідонвілів (це, втім, доводить сам факт масового переселення у міста).

Середній дохід населення великих міст країн розвинуеного світу теж значно перевищує середній дохід населення міст країн, що розвиваються. "*У 2015 році середньому*

робітників у Нью-Йорку знадобилося б тільки 24 години, щоб заробити достатньо грошей на 16-гігабайтний iPhone 6. У Мумбаї це зайняло би 350 годин, у Джакарті 460 годин, а у Києві понад 600 годин". Пробачимо авторові цю, майже напевне, помилкову цифру для Києва: навряд чи він брав до уваги, що понад третина нашої економіки в тіні, а частина зарплат видається в конвертах і не попадає в офіційну статистику.

Про американські міста читач дізнається дуже багато: у яких з них живе найбільше мільярдерів і простих мультимільйонерів, які міста залучають найбільше венчурного капіталу (Сан-Франциско - 6.4 млрд. дол., Сан-Хосе - 4.1, Бостон 3.1...), як зростали ціни на житло, як пов'язана кількість стартапів з можливістю добиратися на роботу пішки або велосипедом і т.д., і т.ін. У підсумку також - рейтинг 359 агломерацій США за індексом нової урбаністичної кризи, а також анотований список літератури на 300 позицій.

Наскільки ця інформація буде корисною для українського читача - сказати важко. Було б добре, звичайно, прочитати подібну книжку про українські урбанізаційні процеси, але вона, здається, ще не написана. Та й написати її буде важко - де брати дані для аналізу, якщо навіть перепис населення України вперше і востаннє проводився у 2001 році! Дослідження ж Р.Флориди в основному базується на інформації, яку збирають державні органи США. І збирають вони цю інформацію не для Р.Флориди, а щоб конгрес і федеральний уряд, уряди штатів, мери міст і містечок могли планувати бюджети, регулювати податковий тиск для стимулювання економіки і створення робочих місць, розраховувати виплати безробітним і малолітнім матерям, а також видатки на започатковану Президентом Обамою реформу охорони здоров'я.

Заключний розділ книжки - "Урбанізм для всіх", у якому автор намагається дати рекомендації, як виправити хоч би найбільш пекучі проблеми міст - не вселяє оптимізму. Це фактично те, що англійською називають "wish list", тобто список побажань. Бо як можна практично втілити такі рекомендації: "інвестувати в інфраструктуру задля щільності та розвитку", "перетворювати малооплачувану роботу у сфері обслуговування на роботу середнього класу" чи "вирішити проблему бідності, інвестуючи у людей та місця"? І навіть рекомендації спеціальної комісії британських бізнес-лідерів, політиків, економістів і урбаністів, сформульовані у 2015 році (щодо надання більших повноважень містам), залишилися на папері, відсунуті нагальними проблемами Брекзиту.

Наостанок - вже типове спостереження: наші видавці вперто намагаються "покращити" авторів. Заголовок і підзаголовок оригіналу можна перекласти так: "Нова урбаністична криза. Як наші міста збільшують нерівність, поглиблюють сегрегацію і руйнують середній клас - і що ми можемо з цим вдіяти". Українське видання: "Криза урбанізму. Чому міста роблять нас нещасними". І це при тому, що жодної кризи урбанізму - чи як розділу соціології, чи урбанізму в значенні урбанізації - Р.Флорида у своїй книжці не зауважує: як він пише, "на сьомому світовому урбаністичному форумі у 2014 році було 20,000 урбаністів, міських лідерів і планувальників з понад 160 країн", а протягом 21 століття до нинішніх 3.5 мільярдів мешканців міст додадуться ще 7-8 мільярдів. І, нарешті, хто ці "ми", що наші міста роблять нещасними?..

Володимир О. ТИХИЙ